

Téli napforduló?

Beszélgetés a Pécsi Szimfonikus Zenekar működésének reformjáról, annak szükségéről és megvalósulásának esélyeiről Hamar Zsolt művészeti igazgatóval és vezető karmesterrel

– Az a hír járja, hogy Pécsen komoly zenekari átszervezéssel kívánják megújítani a tevékenységet, ezen keresztül a város zenei életét. Az ottani zenei tradíciók ismeretében talán az lehet az első kérdés, hogy mi tette szükségessé a változásokat?

– Minden reformtörekvésünket az a szándék indukálja, hogy az újonnan létrehozott struktúra áttekinthető, ezen belül pedig számon kérhető legyen. Ebben a pillanatban két nagy problémával küzd a zenekar: egyfelől több olyan tevékenységet kell egyidejűleg végeznie, amely mind szakmailag, a fejlődés szempontjából, mind pedig a munka megszervezését tekintve nem összeegyeztethető. Másfelől pedig, túrhetetlenül kevés pénzből kell gazdálkodnunk, élnünk.

A Pécsi Szimfonikus Zenekart jelenleg – kis állami segítség mellett – Pécs városa tartja fenn, a pénz fejében a szimfonikus zenekari munka mellett színházi munkát is el kell látnunk. Ez pedig szinte lehetetlenné teszi a tervezhetőséget, ami viszont elengedhetetlen, ha valaki komolyan veszi a dolgát. Egy zenekar csak akkor lehet igazán jó, ha legalább egy évre előre meghatározott munkarendet tudunk adni a zeneszeknek, amelyből pontosan tudhatják, hogyan ütemezett a munka, mikor vannak összp próbák, csoportos- és szólampróbák, kikérdezések, mikor van lehetőség otthoni gyakorlásra. Mindennek ellentmond a színházi működési rend, amely napról-napra változik és a legjobb szándékkal is legfeljebb egy hónapra ad nekünk munkatervet. Ugyancsak probléma a neves vendégművészek meghívása. Az ő naptáraik két-három évre előre beteltek és nekünk bizony ehhez kell az életünket, munkánkat igazítani.

Ami a kétféle munka szigorúan szakmai részét illeti, sem megnyugtató a helyzet. A színházi repertoár jelentős részét nem annyira az operák, hanem operettek és musicalek alkotják. Ebben az esetben viszont már nem egy, hanem inkább több „szakmáról” beszélhetünk. Azt elvárni mondjuk egy hegedűstől, hogy egyformán, anyanyelvi szinten játsszon Bachot, Brahmsot és Andrew Lloyd Webbert, hibás szemlélet. Olyan, mintha egy kosárlabda csapattól azt várnánk, hogy a kézilabda bajnokság is induljon, és ott eredménnyel szerepeljen.

A túrhetetlenül kevés pénz pedig rákényszerít bennünket, hogy az előbb említett két tevékenység mellett még egy harmadiknak is időt

szorítsunk, ezek az úgynevezett „megélhetési haknik”, melyeknek semmiféle szakmai haszna nincs, zeneileg és emberileg egyaránt káros hatásúak.

– Mi tehát a megoldás?

– Ma olyan világot élünk, amikor senki semmit nem várhat el, semmiféle támogatás, pénz nem jár alanyi jogon. Mi, akik az együttes jövőjéről gondolkodunk, egy kéttagozatú zenekar modelljében látjuk a helyzet megoldását, amit a nálunk adott 93 fős létszám lehetővé tesz. Szakmai érveinkkel felvértezve azt reméljük, hogy egy koncertet játszó és egy színházban dolgozó együttes létrehozását célzó terv elnyeri az önkormányzat támogatását és elvi, illetve anyagi segítséget remélhetünk.

Érzéseink szerint Pécs város vezetői szimpátiával és lelkesedéssel fogadják ötletünket, szándékaink kultúrpolitikai akarattal találkoznak, reményeink szerint a dolog a döntés előtti fázisban található. A bizottsági előterjesztések megtörténtek, a közgyűlési határozatra várunk. Pozitív válasz esetén az új működési rend január 1-jével elkezdődhet.

– Milyen arányban ülnek majd a muzikusok az egyik és másik zenekarban? Nem okoz-e majd nehézséget a gazdagabban hangszerelt művek megszólaltatása?

– A 73-22 arányt tartottuk a leginkább célra vezetőnek, de hangsúlyozom, hogy ez továbbra is egy intézmény, amelyben biztosított az átjárhatóság. Ha olyan művet játszunk, amelyben nem elég a 73 muzikus, természetesen a 22 fős színházi zenekarra támaszkodunk. Az elv, az anyagi háttér, kidolgozott mind a havi bért, mind a plusz juttatásokat illetően. Itt senki sem veszítheti el az állását, nem kerülhet egész állásból félállásba, senki nem kaphat az eddigi fizetésénél kevesebbet, legfeljebb többet.

– Mennyiben érinti ez a szimfonikus zenekar és a színházi együttes eddigi (közös) munkáját? A színházi zenekart alkotó 22 muzikus egyedül látja el feladatát, vagy vannak a színháznak saját, a szimfonikusoknál nem foglalkoztatott zenészei is?

– A színház repertoárjának túlnyomó része musical, amihez elég a 22 ember. Az opera illetve a balettrepertoárt továbbra a nagy zenekar játssza. Maga a színház egyébként kicsit lassan

ébredzik, talán még nem jött rá arra, milyen nagy lehetőséget kaphat a saját hatáskörében foglalkoztatott 22 muzikus „felajánlásával”. Így ugyanis nem történhet meg, hogy mások próbálnak és megint mások játsszák az előadást – mint ahogy az egyébként országsszerte jellemző. De mennyivel jobb teljesítményt lehet állandó társulattal nyújtani! A jobb előadások pedig jobban eladhatóak.

– Maga a terv egy nagyobb szabású átalakulás első lépése, vagy csak tízoltás, a pillanatnyi problémák gyors orvoslása?

– A Pécsi Szimfonikus Zenekar jövője – és hitem szerint még sok magyar zenekar jövője is – a regionalitásban rejlik. Ezt az utat már Európa-szerte bejárták és nem jelentett zsákutcát. A dolog lényege, hogy nem egyetlen város dolga a zenekar fenntartása, amely egyébként – amint azt a tájolás „intézménye” is bizonyítja – nemcsak egyetlen város számára teljesít feladatot. Németországban, ahol tehetősebbek a tartományok, úgynevezett tartományi zenekart finanszíroznak, természetesen az adott területet – régiót – ellátó munkára. Az olyan országokban, ahol a tartományok nem ennyire erősek, ott több, egymáshoz közeli – egy régiót alkotó – város közösen tart fenn egy-egy zenekart. Ilyen például Olaszország, az ismert Orchestra Haydn Trento e Bolzano, Orchestra Verdi Padova e del Veneto jó példát szolgáltatnak. Nálunk még nem lehet tudni, hogy erős tartományok (régión) lesznek, vagy a városok erejére kell majd számítani, de egészen biztos, hogy Pécs jó helyzetben van, mert közel-távolban nincs más jelentős zenekar. Akár erős lesz tehát a dél-dunántúli régió, akár mondjuk a Pécs-Kaposvár-Szekszárd összefogásban gondolkodunk, a pécsi együttes mindenképpen „nyerő” helyzetben van, ha erre felkészül, fogadóképessé válik! Viszont abban ugye egyetértünk, hogy nincs az az épeszű kaposvári polgármester, ki pénzt adna egy zenekarnak, amelyik jelenleg hetente hat-hét előadást játszik a Pécsi Nemzeti Színházban.

– Ha mindez megvalósul, mennyiben változhat meg a zenekar kínálata? Lesznek-e új, lesznek-e más bérletek? Történik-e változás az úgynevezett tájolások rendjében?

– Természetesen a koncerteket játszó együttes magas szakmai színvonala perspektívát te-

remt egy, a mostaninál pezsgőbb zenei élet lét-rejöttéhez, amely így már nem kizárólag Pécssett lenne elérhető a közönség számára, hanem Kaposvárt, Szekszárdot és a régió más nagyobb városait is bekapcsolná a vérkeringésbe. A régió-nak olyan, ha úgy tetszik eurokonform, a világ-piacon is megkapaszkodni képes, zenekarral kell rendelkeznie, amely képes kiemelkedő művészeket magához édesgetni, vagy éppen a nagyvilágot járva híret vinni az egész térség-nek. Ha a muzsikuskok meg tudnak „kapaszkodni” az európai „A” kategóriában, akkor mindez megvalósítható.

A másik fontos feladat, hogy az élő előadás varázsában részesítsünk olyan kicsiny településeket is, ahová eddig nem jutottunk el. Seholy nincs előírva, hogy kis falvak templomában nem lehet hangversenyt tartani. Mindebből természetesen nem maradnának ki színházi muzsikusaink sem.

– Mint tudjuk, minden változás akkor lehet igazán sikeres, ha az alapoktól építkeznek. Mennyire érinti ez a struktúraváltás a pécsi zeneoktatást?

– Pécssett egy igen szép jövő előtt álló és éppen átalakulóban lévő egyetem működik (az ország első egyeteme!), benne művészeti karral és zenei intézettel, ahol egyre több híres professzor tanít – Gyöngyössi Zoltántól kezdve Bánfalvi Bélán keresztül Kincses Veronikáig megannyi elismert művész, kiváló pedagógus. A képzés során egyetemi diplomát is lehet szerezni, ami óriási lehetőség mindenekelőtt az utánpótlás szempontjából, másrészt esély nyílna olyan zenekari zenészképzésre, amely mind a mai napig – elnézés az érintettektől – hiányzik. A Zeneakadémián továbbra is szólístaképzés folyik, ami nem baj és nyugodtan vállalható. Azok azonban, akik ott ma diplomát kapnak, nem tartanak ott szakmailag, hogy akár csak egy Pécsi Szimfonikusokhoz beülhetnének. Nem játszották végig az összes Beethoven szimfóniát, a nagy Mozartokat és sorolhatnám, mi mindent nem. Nem vettek részt a szükséges kurzusokon és egyáltalán – nem úgy tanulták a hangszert, hogy azt zenekari munkában jól lehetne hasznosítani. Mindez erősen érződik a magyar zenekari játékkultúrán és pontosan megfogalmazódik a külföldi véleményekben is: zseniálisak a magyar muzsikuskok, de nem elég egzaktak, nem elég pontosak. Tanulmányaik során alapvetően egyedül játszanak, olyan etűdöket tanulnak, amelyek nem segítik a pontos ritmusjátékot. Nem kamaráznak eleget, nem ismerik eléggé az irodalmat, nem látják az összefüggéseket; egy Haydn szimfóniáról nem jut eszükbe egy másik Beethoven, Brahms vagy Schubert szimfónia, egy Wagner, vagy egy

Liszt mű, mert nem játszották, sőt az is lehet, hogy életében még nem is hallották azokat.

Mindezt egyik napról a másikra fölépíteni itt sem lehet, de elkezdni igen, ami óriási kihívást jelenthet a városnak (az itteni muzsikuskoknak). Erre a lehetőség most adott és húsz-harminc éven át folyamatosan kell munkálkodni rajta.

– Önnek jelenleg nincs érvényes szerződése. A régi 2002 július 31-én lejárt és a zenekar vezetése mind a mai napig nem kívánta meghosszabbítani azt. Mit jelent ez a jövőt illetően?

– Két éve dolgozom Pécssett és egy évvel azután, hogy elkezdtem az itteni munkát, azt mondtam, tovább nem csinálom. Az állapotok borzasztóak voltak, a javulásnak még az esélyét sem láttam. Hogy mégsem álltam föl, az sok-sok ember, köztük a város vezetőségének kérésére történt. Mégis elég önző vagyok ahhoz, hogy amíg zöld utat nem kapok a megfelelő körülmények kialakításához, fenn kívánom magamnak tartani továbbra is a távozás lehetőségét. Mindez az új típusú főiskolai-egyetemi képzést is érinti, hisz Kircsi László Tanár Úr, az Egyetem Zenei Intézetének igazgatója felkért a közös munkára, de ameddig kétségesnek tartom a helyzetemet a Pécsi Szimfonikusoknál, addig nem látom értelmét másba is belefogni, nem is etikus.

– Ezek szerint vannak a változásnak ellenállásai? Olyan átalakítás úgy sincs, aminek mindenki örül, de talán a kollégák belátják, hogy mindenképpen lépni kell?

– Megítélésem szerint a legtöbben örülnek a lehetőségnek. A Zenekar tagjai egy titkos szavazás alkalmával több, mint kétharmados arányban támogatták azt és a felkért független, külső szakértők is példaértékűnek ítélték. Természetesen mindannak, amit kitaláltunk hasznára válnak a kritikai megjegyzések is. A tervezet írásos formában már mintegy hat hónapja hozzáférhető, lehetőség nyílt tehát az észrevételekre. Sajnálatos módon azért vannak olyanok, akik nem csak a hibákra és azok korrigálási módjaira hívják fel a figyelmet, de tevételesen is tesznek a megvalósulás ellen. Reális esélyünk volt már arra is, hogy szeptembertől az új rendszerben kezdjük az évadot, s hogy nem így lett, nekik köszönhetjük.

– Ha sikerül létrehozni az új szervezeti formát és „megalkudni” a megfelelő támogatásban a Várossal, mi az, amire az eddiginél minőségileg többet kell majd fordítani a béreken kívül?

– Nagyon fontos rendbe tenni a kottatárunkat. Elképesztő felfordulás van ezen a téren ország-szerte. Rossz minőségű, gyakran nem hivatalosan az országban lévő, vagy fénymásolt anyagból játszottunk, amit tilt a törvény. Ezekkel nem is

lehetne külföldre menni, de mi néha azért elme-gyünk. Mindebből aztán csak botrány van.

Aztán a hangszerállomány. Nem is csak az a baj, hogy rossz hangszereken játszottunk, hanem hogy rengeteg félén: több országból, több üzemből érkező, többféle rendszerű, sokféle mechanikájú fúvósokon például. Három trombitásunk közül kettő más mechanikájú trombitán játszik – van, aki csak bécsin tud és hajlandó fújni. De még ha váltani tudna és akarna, akkor sem lenne módja rá, mert nincs más hangszer! Az oboák, fagottok ismét külön történetet jelentenek. Az sem mindegy, milyen mennyiségben és minőségben állnak egy ilyen zenekar rendelkezésére a nádak, húrok, egyéb kellékek. Hárfáról szólni sem merek, olyan drágák, és akkor is bajban vagyunk, ha egy jobb zongoristát hívunk vendégszerepelni. Jártam olyan pontján az országnak, ahol Steinway B modellen kellett Brahms zongoraversenyt játszani.

Ruhára is szükségünk lenne, hiszen férfi kolégáink húszesztendő frakkban ülnek a pódiumon. Azóta nem kaptak se ruhát, se ruhapénzt. A muzsikuskok és a hangszerek szempontjából az sem mindegy, hogy a próbatermünkben van-e klíma. Hogy milyen a WC, hogy néz ki az öltöző, van-e hangoló, van-e elegendő hely az osztott próbákra.

Legdrágább azonban – és számunkra a leg-égetőbb –, hogy egy ilyen városban, ahol ilyen fontos helyet tölt be kultúra, nincs egy hangverseny céljára alkalmas, megfelelően nagy terem. Mi az egyetem aulájában játszottunk, ahol közel ezer ember ül (ezer bérletet forgalmazunk, ami óriási mennyiség). Hallgatóságunk rendkívül igényes, megérdemelné, hogy jobb akusztikai körülmények között hallgasson minket – és persze a műveket.

– Pécssett huszonötezer egyetemista él, minden itt megforduló karmesternek gondolnia kell erre. Számít rájuk az új struktúrában?

– Valóban ez nagyon fontos kérdés. Ez az a korosztály, amelyből a jövő koncertlátogatói, de akár a jövő mecénásai kerülhetnek ki. Az fiatalokat meg kell nyerni a műfajnak, be kell őket csábítani a koncertekre, ahol egyébként jelenleg az átlagéletkor 50-60 év között van. Kellenek tehát a nekik szóló bérletek, programok – és erre én nagy készletet érzek. Annál is inkább, mert a Nemzeti Filharmonikusoknál teljes egészében az én kompetenciámmá váltak az ifjúsági hangversenyek. A műsorokat én állítom össze, én szerkesztem, én vezényelem, sőt a múlt évadban három alkalommal a műsorközlő házigazda szerepét is elvállaltam. Jó okom van tehát abban reménykedni, hogy eddigi tapasztalataimra építve, dédelgetett terveimet Pécssett is valóra váltsam.

Tóth Anna